

3

Sukupuolten tasa-arvo

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. § 19

Lasta on suojeltava kaikelta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. §34

Sukupuolten epätasa-arvo loukkaa lapsen oikeuksia

Jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuoleen liittyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan jokaisen omaa kokemusta sukupuolestaan. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle hänen sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai muista eroista riippumatta. Monet lapsen oikeuksien loukkaukset johtuvat sukupuolten epätasa-arvosta, ulkopuolelle sulkemisesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Erityisesti naisten, tyttöjen ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita johtuen mm. haitallisista perinteistä ja sosiaalisista normeista. Globaalisti tytöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, koska he kohtaavat syrjintää useasta eri syystä: ikänsä ja sukupuolensa sekä usein myös köyhyytensä vuoksi.

Sukupuoleen liittyy monia odotuksia ja käsityksiä. Ihmisen toimintaa ohjaavat biologisten ehtojen lisäksi ne yhteiskunnalliset odotukset ja paineet, joita häneen kohdistetaan sukupuolensa edustajana. Sukupuoleen liittyvät roolit, tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet opitaan pienestä pitäen. Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä sitä, mitä naisena tai miehenä oleminen merkitsee tietyssä yhteisössä. Esimerkiksi Suomessa polttopuiden tekemistä on pidetty miesten työnä, kun taas Tansaniassa naiset huolehtivat puiden keruusta. Toisaalta myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisiin liitetään usein oletuksia – heidän eivät siis välty sukupuolienormien haitoilta.

On tärkeää, että uusissa kansainvälistä kehitystä ohjaavissa politiikoissa, ohjelmissa, strategioissa ja hankkeissa huomioidaan sukupuolen moninaisuus ja erityisesti tyttöjen ja naisten sekä sukupuolivähemmistöjen näkemykset, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet, yhtä paljon kuin poikien ja miestenkin. Kaikkien yhtäläiset mahdollisuudet osallistua taloudelliseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan sekä päätöksentekoon lisäävät tasa-arvon toteutumista.

Plan Internationalin raportit tyttöjen asemasta ovat paljastaneet, että tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia enemmän. He joutuvat jättämään koulun kesken poikia todennäköisemmin, ja raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisimpiä kuolinsyitä⁸. Monilla tytöillä on edelleen liian vähän mahdollisuuksia päättää omasta elämästään ja kohtalostaan. Tytöt kärsivät sukuelinten silpomisesta ja ovat erityisen haavoittuvaisia hiv/aidsille. Vuosittain noin 12 miljoonaa tyttöä solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää⁹, eli lähes 33 000 tyttöä avioituu päivittäin. Kouluttamattomat tytöt avioituvat todennäköisemmin alaikäisinä kuin toisen asteen tai korkea-asteen koulutuksen suorittaneet. Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naimisiin päätyneet tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken¹⁰.

Ilmastonmuutos heikentää erityisesti tyttöjen oikeuksia. Kuivuus, epävakaat sääolosuhteet ja tulvat vaikuttavat suoraan perheiden ruoka- ja vesivaroihin. Monilla alueilla tytöt ja naiset ovat päävastuussa kotitaloudesta, kuten ruuan valmistuksesta, vihannesten viljelystä kotipuutarhassa ja veden hankkimisesta. Naisten työtaakan lisääntyessä tytöt kantavat yhä suuremman vastuun äitiensä auttamisesta. Tyttöjen oikeuksien toteutumista uhkaavat lisäksi ruoka- ja vesipula sekä ympäristökatastrofit, jotka luovat epävakautta ja uhkaavat yhteiskuntarauhaa. Se aiheuttaa ja syventää tyttöjen hyväksikäytön ja seksuaalisen väkivallan kaltaisia ongelmia¹¹.

⁸ Unicefin verkkosivut

⁹ UNFPA:n verkkosivut

¹⁰ Economic Impacts of Child Marriage: Global Synthesis Brief

¹¹ UN Womenin verkkosivut

Koulutus tasa-arvon edistäjänä

Tyttöjen oikeuksien toteutuminen on tärkeää itsessään, mutta lisäksi sillä on positiivisia vaikutuksia globaaleihin ongelmiin. Esimerkiksi tyttöjen kouluttaminen on tehokas keino katkaista köyhyyden kierre ja näin vähentää eriarvoisuutta globaalisti. Tyttöjen ja naisten kouluttautumisella on osoitettu olevan yhteys lapsikuolemien vähenemiseen viime vuosikymmeninä¹². Tänä päivänä peruskoulutukseen osallistuu enemmän tyttöjä kuin milloinkaan ennen. Monella tytöllä koulutie katkeaa kuitenkin liian varhain. Toisen asteen suorittaneiden tyttöjen lukumäärä on kasvanut, mutta melko hitaasti viime vuosikymmeninä¹³.

Sukupuoleen liittyvät normit ja stereotypit voivat suosia poikia mutta myös rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan. Poikia saatetaan painostaa toteuttamaan vallitsevia maskuliinisuuden ihanteita. Pojat ja nuoret miehet saattavat häiritä tai hyväksikäyttää tyttöjä saadakseen hyväksyntää toisilta ja toimiakseen perinteisten, haitallisten sukupuolinnormien mukaisesti. Tämä voi vahingoittaa tyttöjen lisäksi myös poikia, kaventaa heidän mahdollisuuksiaan ja vaarantaa heidän terveyttään.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa sukupuolten välinen tasa-arvo läpäisee kaikki tavoitteet. Tavoite 5 sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisesta tähtää kaiken naiseen ja tyttöihin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan lopettamiseen kaikkialla maailmassa. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on vaikutettu aiemmin muun muassa Pekingin-konferenssin toimintaohjelmalla 1995 sekä YK:n sopimilla vuosittain asetettavilla, joiden oli määrä toteutua vuoteen 2015 mennessä. Agenda 2030 -ohjelman tasa-arvotavoitteet oli vuoteen 2025 mennessä saavuttanut 8 maailman valtiota, ja suuressa osassa valtioista kehitys ei ole ollut kovin nopeaa¹⁴.

Plan työskentelee erityisesti tasa-arvon ja tyttöjen oikeuksien edistämiseksi¹⁵. Plan Internationalin aloitteesta syntyneitä kansainvälistä tyttöjen päivää vietetään vuosittain 11.10. tyttöjen oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi.

¹² Balaj ym. 2021

¹³ UNESCO SDG 4 Scorecard dashboard

¹⁴ Sustainable Development Report

¹⁵ Plan International Worldwide Annual Review 2024

3. Oppitunti

Sukupuolten tasa-arvo

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Oivaltaa, että sukupuoleen liittyy oletuksia ja että nämä oletukset vaikuttavat kaikkiin lapsiin.
- » Ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti.
- » Pohtia, miten voi itse toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kymppin kolmas kaksoistunti keskittyy erityisesti tyttöjen oikeuksiin. Oppitunnin aikana oppilaat pohtivat sukupuoleen liitettyjä oletuksia ja perehtyvät niiden vaikutuksiin. Tunnilla hyödynnetään mediakasvatusmenetelmiä, ja sukupuolten tasa-arvon teemaa lähestytään valokuvien ja videoiden avulla. Tunnin lopuksi oppilaat tekevät itse vlogin, jossa pohtivat, miten voivat toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunnin rakenne

- » Mitä kuva kertoo? (20 min)
- » Onko sukupuolella merkitystä? (25 min)
- » Koska olen tyttö (20 min)
- » Oikeutta tytöille! (25 min)

Mitä kuva kertoo?

(20 min)

Tavoitteet:

- » Harjoitella kuvan tulkitsemista, havaintojen sanoittamista ja toisten kuuntelemista.
- » Huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin.
- » Palauttaa mieleen kestävän kehityksen tavoitteet.

Menetelmä: VTS

Tarvikkeet: Valokuvat (materiaalipankista), kestävän kehityksen tavoitteet (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Aloita lapsen oikeuksien tunti tuttuun tapaan käymällä läpi turvallisemman tilan periaatteet.

Tässä harjoituksessa käytetään VTS-menetelmää (Visual Thinking Strategies), jonka ohjeet ovat sivulla [108](#). Harjoituksessa katsottavat kuvat voit heijastaa materiaalipankista. Tarkastelkaa kahta kuvaa.

Muistuta sitten, että edellisellä tunnilla puhuttiin kestävän kehityksen tavoitteista. Kertaa, mitkä ne olivat. Voit esimerkiksi heijastaa materiaalipankista listan. Tarkastelkaa molempia kuvia vielä uudestaan ja kysy, mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin ne voisivat liittyä.

Kerro kuvien henkilöistä oppilaille:

Kuvassa näkyvä mosambikilainen Eunice, 18, suhtautuu intohimoisesti kahteen asiaan: tyttöjen oikeuksien puolustamiseen ja jalkapallon pelaamiseen. Molemmat vaativat rohkeutta, kovaa työtä ja vahvaa yhteishenkeä. Eunice on kylän äänekkäin tyttöjen oikeuksien puolestapuhuja. Plan aloitti My Body, My Future -projektin Mosambikissa, kun Eunice oli 13-vuotias. Planin Champions of Change -ryhmässä Eunice oppi paljon seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja -oikeuksista. Sitä ennen hän ei tiennyt oikeuksistaan juuri mitään. Hän näki ympärillään paljon lapsiavioliittoja, mutta hän ei tiennyt, voisiko tehdä asialle jotain. Kun Plan kannusti tyttöjä taistelemaan oikeuksiensa puolesta, se tuntui heistä aluksi hämmentävältä. (kuva vuodelta 2023)

Toisessa kuvassa oleva ugandalainen Silus, 16, valmistaa kankaisia keuhkoterveysseiteitä koulussaan Ugandan pohjoisosassa. Hän osallistuu Girls' Education Movement (GEM) -kerhon toimintaan. Niitä on perustettu kouluihin tarjoamaan nuorille tietoa kuukautisista ja elämäntaitokoulutusta kannustaakseen heitä pysymään koulussa. Kuukautisiin liittyvän häpeän ja haitallisten asenteiden murtamiseksi nuoret oppivat kerhossa valmistamaan keuhkoterveysseiteitä. Tavoitteena on opettaa tytöt tekemään omat siteensä ja pojat taas tekevät siteitä sisaruksilleen. (kuva vuodelta 2024)

Sukupuolten tasa-arvoa ei voida saavuttaa, jos kaikilla ei ole tietoa oikeuksistaan. On myös hyvin tärkeää, että pojat ja miehet ovat mukana puolustamassa tyttöjen ja naisten oikeuksia. Tasa-arvon saavuttaminen hyödyttää kaikkia sukupuolia.

Onko sukupuoliella merkitystä?

(25 min)

Tavoitteet:

- » Pohtia sukupuolen merkitystä ja sitä, mitä tarkoittaa elää tietyssä sukupuolella.
- » Oppia tunnistamaan sukupuoleen liitettyjä sosiaalisia odotuksia ja stereotyyppioita.
- » Harjoitella mielipiteen ilmaisua ja perustelemista.

Menetelmä: Pohdintatehtävä pienryhmässä, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: hahmolaput elokuvista ja TV:stä tutuista hahmoista (materiaalipankista), liimalappuja, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle yksi lappu, jossa lukee sarjakuva- tai satuhahmon nimi. Varmista, että hahmo on ryhmälle tuttu. Jos ei ole, vaihda lappu.

Hahmot: Karvinen, Muumien Nipsu, Tuhkimo, Frozenin prinsessa Elsa, pelihahmo Mario, Batman, Puuha-Pete, Nalle Puh, Ressu, Supermarsu, Turtles-hahmot (Leonardo, Rafaello, Donatello ja Michelangelo), Peppi Pitkätossu, Barbie-nukke, Hello Kitty, Hulk, Bart Simpson, Totoro

Pyydä ryhmiä pohtimaan seuraavia asioita:

- Mitä sukupuolta hahmo edustaa? Mistä päättelette niin?
- Mitkä sanat (adjektiivit) kuvaisivat tätä hahmoa? Keksikää yhdessä 3 sanaa. Kirjatkaa kukin sana yhdelle liimalapulle.

Kirjoita taululle sanat TYTTÖ, POIKA ja MUU riittävän kauas toisistaan.

Pyydä yhtä ryhmän edustajaa tuomaan äsken kirjoitetut laput taululle ja sijoittamaan lappunsa sopivaan kohtaan taulua, mielestään sopivan etäisyyden päähän TYTTÖ-, POIKA- ja MUU-lapuista sen mukaan, miten hyvin kyseinen adjektiivi kuvaa kyseistä sukupuolta. Lapun voi laittaa esimerkiksi aivan sukupuolilapun viereen, jonnekin niiden välimaastoon tai kauas molemmista. Korosta, että tehtävässä ei ole yhtä oikeaa vastausta, vaan ryhmän edustaja saa itse päättää.

Keskustelkaa sitten yhdessä:

- Oliko hahmon sukupuolen päättely helppoa vai vaikeaa?
- Olivatko ryhmän jäsenet keskenään eri mieltä vai samaa mieltä?
- Oliko sanojen paikan valinta taululla helppoa vai vaikeaa?

jatkuu... ➡

Tutkikaa taulua yhdessä käymällä jokainen adjektiivi läpi. Pyydä ryhmien edustajia perustelemaan, miksi tietty sana asettui tiettyyn kohtaan. Oppilaille on tärkeää kertoa, että kenenkään sukupuolta ei oikeasti voi päätellä ulkonäön perusteella. Jokaisen ihmisen sukupuoli koostuu ainutlaatuisista ja yksilöllisistä piirteistä. Ihmiskehossa, vaatetuksessa, puhetyylissä ja käyttäytymisessä on kyllä piirteitä, joita yleisesti pidetään jollekin sukupuolelle tyypillisinä. Jokaisella on oikeus tulla määritellyksi ja ilmaista sukupuoltaan sillä tavalla kuin itse haluaa. Osa ihmisistä tuntee olevansa samaan aikaan tyttöjä ja poikia tai eivät kumpaakaan. He ovat muunsukupuolisia. Korosta, että tehtävässä ei ole tarkoitus löytää yhtä oikeaa vastausta, vaan harjoitella mielipiteen perustelemista ja toisen mielipiteen kuuntelua.

Pohtikaa yhdessä myös sitä, mitä hyötyä tai haittaa on siitä, että ihmisten oletetaan olevan tietyntylaisia, koska ovat tiettyä sukupuolta. Voit tuoda esiin esimerkiksi sen, että valitettavasti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat (he, jotka eivät koe olevansa tyttöjä tai poikia) kohtaavat enemmän syrjintää ja kiusaamista kuin enemmistöön kuuluvat¹⁶.

Sekoita lopuksi sanojen paikkaa taululla ja tuo niitä lähemmäksi taulun keskikohtaa. Totea, että jokainen meistä on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisena kuin on ja saa valita itse, millainen haluaa olla tai millaiseksi haluaa tulla isona. Mielipide siitä, millainen haluaa olla, voi myös vaihtua vaikka päivittäin! Tuo esiin sekin, että lapset voivat myös omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, ettei kukaan tulisi kiusatuksi tai syrjityksi.

¹⁶ Jukka Lehtonen ym. 2024, Kouluterveyskyselyn tulosten pohjalta

Koska olen tyttö

(20 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti.
- » Oppia tyttöihin kohdistuvista odotuksista ja niiden seurauksia.

Menetelmä: Opetuskeskustelu, parikeskustelu, piirtäminen ja kirjoittaminen

Tarvikkeet: Paperia, kyniä, lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmät (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Selitä, että tällä tunnilla puhutaan erityisesti tyttöjen asemasta ja oikeuksista, sillä tytöt ovat maailmanlaajuisesti poikia huonommassa asemassa. Kysy oppilailta, miksi on syytä olla erityisen huolissaan tyttöjen oikeuksien toteutumisesta. Voit kertoa sitten esimerkkejä:

- Globaalisti naisten keskipalkka on noin 20 % pienempi kuin miesten¹⁷.
- Suomessa naisten ja miesten väliset palkkaerot koko työmarkkinoilla ovat noin 17 prosenttia¹⁸.
- Globaalisti tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia useammin¹⁹.
- Vuosittain noin 12 miljoonaa tyttöä maailmassa solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää, eli lähes 33 000 tyttöä avioituu päivittäin²⁰. Lapsiavioliitot pitävät tytöt köyhyyden kierteessä, sillä avioliittoon päätyneet tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken²¹.
- Maailmanlaajuisesti raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuolinsyy²².
- Suomessa yläkoulussa ja toisella asteella opiskelevista tytöistä noin joka kolmas oli kokenut vuoden aikana jonkinlaista seksuaalista häirintää. Pojista seksuaalista häirintää oli kokenut 7–12 % prosenttia²³.

jatkuu... ➡

¹⁷ YK:n verkkosivut

¹⁸ Eurostat-tilastot

¹⁹ Global Nutrition Cluster

²⁰ UNFPA:n verkkosivut

²¹ Economic Impacts of Child Marriage: Global Synthesis Brief

²² Unicefin verkkosivut

²³ Kouluterveyskyselyn tulokset 2025

Muodosta oppilaista parit. Tehtävänä on piirtää paperille tyttö ja piirtää tai kirjoittaa tytön ulkopuolelle ainakin viisi asiaa, jotka **estävät** tyttöjen oikeuksien toteutumista, ja tytön vaatteisiin asioita, jotka **parantavat** tyttöjen oikeuksia. Kehota miettimään sitä, mitä aiemmilla tunneilla on puhuttu oikeuksista ja kestävästä kehityksestä. Harjoituksessa voi hyödyntää lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmää. Se voi helpottaa niiden asioiden miettimistä, jotka edistävät tyttöjen asemaa.

Käykää tehtävä yhdessä läpi niin, että oppilaat täydentävät asioita samalla paperiinsa. Esteitä tyttöjen oikeuksien toteutumiselle ovat muun muassa se, ettei pääse kouluun, lukutaidottomuus, kirjoitustaidottomuus, pitkät koulumatkat, köyhyys, aliravitsemus, aikainen avioliitto, vähemmistöryhmään kuuluminen, vanhempien koulutustaso, liialliset kotityöt ja ympäristön haitalliset odotukset. Tyttöjen oikeuksia voidaan edistää muun muassa tarjoamalla koulutusta, helpottamalla naisten työntekoa ja jakamalla tietoa haitallisista odotuksista. Oikeita vastauksia on luonnollisesti paljon muitakin!

Edellisen tehtävän kohdalla oli jo tuotu esiin, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvat (ihmiset, jotka eivät koe olevansa tyttöjä tai poikia, vaan jotakin muuta) kohtaavat kaikkialla maailmassa enemmän syrjintää ja häirintää kuin sukupuolienemmistöön kuuluvat. Maailmassa on olemassa paljon valtioita, joissa ei ole virallisesti mahdollista määritellä omaa sukupuoli-identiteettiään vastoin syntymässä määriteltä sukupuoli²⁴. Sinnikkään vaikuttamistyön ansiosta asenteita sukupuolivähemmistöihin kuuluvia kohtaan ja myös lakeja on kuitenkin saatu monessa maassa muutettua vähemmistön oikeudet paremmin huomioiviksi.

²⁴ ILGA-tietokanta

Oikeuksia tytöille!

(25 min)

Tavoitteet:

- » Herättää halu toimia tyttöjen oikeuksien puolesta.
- » Pohtia, mitä voi itse tehdä tasa-arvon puolesta.

Menetelmä: Video, vlogin tekeminen

Tarvikkeet: Planin video [Meillä ei ole aikaa odottaa](#), älypuhelimet, kamerat tai tabletit vlogien kuvaamista varten

Tehtävän ohjeet:

Muistuta, että edellisellä tunnilla (Lapsen oikeudet ja kestävä kehitys) Maailman suurin oppitunti -videolla tutustuttiin pakistanilaiseen Malala Yousafzaihin, joka on puolustanut tyttöjen oikeutta koulutukseen ja saanut Nobelin rauhanpalkinnon työstään. Malala on ansaitusti saanut paljon näkyvyyttä, mutta työhön tasa-arvon puolesta tarvitaan meitä kaikkia ja meistä jokaisella on oma tehtävämme.

Katsokaa video "Meillä ei ole aikaa odottaa". Keskustelkaa lyhyesti videon herättämistä ajatuksista.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä oppilaita tekemään ryhmässä lyhyt vlogi (enintään 1 min), jossa he kertovat, miten voivat itse toimia tasa-arvon puolesta. Mitä voisi tehdä kotona, entä harrastuksissa tai koulussa? Millaiset teot antaisivat jokaiselle tilaa olla turvallisesti oma itsensä – juuri sellainen, kuin haluaa – sukupuolesta riippumatta? Aikaa on 15 min. Katsokaa sitten yhdessä ryhmien vlogit.

Aihetta voi käsitellä lisää esimerkiksi Planin tuottaman [Tyttöjen oikeuksien olympialaiset -työskentelyn ja aamunavauksen avulla](#).

